

NARRATIVA

Henry James, *La copa daurada*.
 Trad. Jordi Arbonès. EDICIONS 62.
 coll. Les Millors Obres de la
 Literatura Universal. EDICIONS 62.
 Barcelona, 1995.

Aversió a la vulgaritat

JOAN TRIADU

Una pila d'anys de lectures espaiades de Henry James i declaradament adicte a la seva narrativa, m'autoritzen, em sembla, a saludar l'aparició en català de la seva novel·la més important, com un esdeveniment. Fa bé Jordi Arbonès, infatigable i expert traductor d'aquesta extensa novel·la (519 pàgines en l'edició catalana) a situar James —en la seva aclaridora presentació— entre Thomas Hardy i Joseph Conrad, dels quals, tanmateix, l'autor de *La copa daurada* es distància, diu Arbonès, "per l'àmbit social reflectit en la seva obra". Aquest àmbit social acosta l'obra narrativa de James i d'ella, les novel·les de la darrera època, a Marcel Proust, més que als seus contemporanis esmentats. Però mentre que Proust parteix de l'art de recrear un passat existent i viscut, James actua en un present que no va existir i a la recerca del qual havia anat físicament James des dels Estats Units cap a la vella Europa, per instal·lar-se a Anglaterra, on morí, un cop adquirida la nacionalitat britànica. Tot i això són nord-americans els personatges més rellevants d'una bona part de les seves novel·les, i femeníns, per a més precisió, en les més ambiciosos, com *Les ales de la coloma* i *La copa daurada*, a les quals cal afegir *Retrat d'una dama*, una novel·la anterior.

AL MARGE

El projecte de James, dut a terme progressivament, sembla que va consistir a subratllar els aspectes i els incidents que novel·listicament poden ésser considerats poc significatius fins a fer-ne els motius immediats de l'acció. Com a conseqüència d'aquesta actitud narrativa passen a un segon terme discret, eludits expresament pel novel·lista, els esdeveniments i les motivacions que de l'estètica

HENRY JAMES VIST PER J.E. BLANCHE

realista-naturalista en avall són determinants d'una manera directa i immediata, de les relacions entre els personatges i de la seva conducta. Si que hi ha en James un agent, el diner, que hi fa el paper d'un déu, tant per als qui de diner en tenen, generalment sense límits que els hagin de preocupar, com per als qui n'han tingut i per tant, amb intel·ligència, voluntat i una certa tendència de la divinitat envers els desnoats, poden actuar enmig dels altres i fer com si encara fossin rics i no arruïnats. Així, la cultura, el refinament, una distinció mai no deixada de la mà del talent, es malten el diner amb una qualitat daurada i l'equilibri de formes d'una copa. L'infortuni no vindrà, doncs, de la manca de fortuna (amb perdó pel joc de paraules) sinó d'altres agents menys passius, que no són medi, l'àmbit social esmentat, sinó mitjà, ja que no

depenen d'aquell déu amb minúscula sinó del destí, de l'atzar o al capdavant, de Déu: es tracta de l'amor i de la mort. Aquí hi juguen el caràcter, el sofriment (aquest tabú del nostre temps, com diu Francesc Torralba), la rectitud moral, la pròpia estimació i l'acceptació de la vida i de la mort.

La grandesa de James consisteix a no haver-se deixat decebre per la realitat i haver dedicat un art narratiu, en alguns aspectes incomparable, a la realitat creada per ell, prop d'una gent que és perfectament versemblant encara que es mogui en un món no sols imaginari sinó fins a un cert punt inimaginable. James, germà de William James, sabia alguna cosa dels valors científics de la psicologia, però no podia conèixer directament els valors de la lluita per l'existència que imperaven al seu país, als quals es devia que el seu avi hagués acumulat tanta ri-

quesa. Aviat es decantà pels valors de la cultura i de la memòria, als quals li semblà que Europa era més propícia i dels quals per descomptat és més dotada. Tanmateix, no pogué ignorar les realitats de l'Anglaterra del darrer terç del segle XIX, cosa que reflectí en *La princesa Casamassima* (de la qual hi ha versió catalana), així com sí que volgué passar de llarg de gairebé tots els esdeveniments convulsos d'aquells temps, llevat de la Primera Guerra Mundial, que, com si l'atrapés desprevingut, obrí un abisme als seus peus, potser perquè significà per a ell no sols la fi d'un món i d'un segle, el seu, sinó l'esvaïment del seu món imaginari, inventat per ell. La intrusió fins a aquell punt de les forces del mal li esdevingué insuportable. Així restà provat, però, que el novel·lista havia cregut en el que havia escrit, cosa que, per cert, no passa gaire.

DIVERGÈNCIES

Crítics i lectors han anat dividits sobre James. Dels qui no hi poden, entre uns i altres, n'hi ha que n'accepten i admiren els contes i les novel·les breus, entre aquestes, dues de tan magnífiques com *Els papers d'Aspern* i *Una altra volta de rosca*. Hi ha pocs exemples de narradors que, com James, assoleixin el mateix nivell de qualitat en qualsevol tipus de narració. Però les grans novel·les sí que divideixen les opinions, amb la particularitat, com ha fet remarcar un crític neutral, que uns consideren increïble que puguin ser llegides i admirades (que és com titllar d'esnobisme l'addicció al James de *La copa daurada*) i uns altres es miren amb menyspreu els qui consideren uns negats per entendre James. És cert que la parsimònia narrativa, l'aparent insignificança dels episodis en els quals s'atura el curs de la narració, el caràcter teòric i una mica

eteri de les reflexions entorn del punt de vista narratiu, la llargada considerable dels períodes en una sola frase, tant en la narració com en els diàlegs, són característiques que poden descoratjar el lector; però són trets essencials, no pas accessoris, al servei d'una estructura molt sòlida, perfectament pensada i elaborada amb tota cura.

Posat a Anglaterra i havent travat bones relacions amb els més prestigiosos escriptors europeus del seu temps, Henry James, malgrat tot, és un nou ric de la novel·la. Fixem-nos en la seva aversió —la dels seus personatges més conspicus— per la vulgaritat. Pare i filla, els protagonistes entorn dels quals gira tot a *La copa daurada*, se les tenen una mica sobre el que s'expliquen en confidència les noies: "—És que les noies no us expliquen aquestes coses? —M'ho preguntes perquè això és el que la gent suposa que fem? (...) —Se les expliquen els nois joves? (...) —Com vols que ho sàpiga, filla, el que fan els nois joves? —Aleshores, com vols que sàpiga jo, papà, el que fan les noies vulgars?", pàg. 150). Aquest nou ric de la novel·la és un gran escriptor, un gran novel·lista; justament, perquè no va deixar mai d'aprendre d'escriure ni de reflexionar sobre la seva obra i sobre la novel·la. *La copa daurada*, —com *Les ales de la coloma*, que caldria editar en català— arrenca del simbolisme del títol per a acollir-se al simbolisme real de l'objecte: una copa, amb una esquerda, més aviat lletja, amb tota la lletgesa d'un engany i de ser prova d'infidelitat, l'altra aversió de James.

"M'atrauen les mentides riguroses/dels escriptors sagaces". —escriu el poeta d'Ultralleugers, Quim Espanol, el poema *Els versos d'Aspern*, recordant la novel·la breu de James, *Un bell engany*. També ho, és *La copa daurada*, mentre el seu símbol cau a miques, a terra, per salvar l'amor.